

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Петър Кирилов Нешев, Тракийски университет – Стара Загора, избран за член на Научно жури по процедура за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ от Неви Ашимова Боджукова.

съгласно Заповед № 860/17.05.2023 г. на Ректора на Югозападен университет „Неофит Рилски“ и определен за изготвяне на становище на основание Протокол № 29/15.05.2023 г.

Относно: представен дисертационен труд на тема „Тип личност и копинг стратегии при жени, преживели спонтанен аборт“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“ с автор Неви Ашимова Боджукова.

За разработването на становището ми бяха предоставени дисертационен труд, автореферат, автобиография на кандидата. Документите показват, че Неви Ашимова Боджукова е изпълнила успешно всички предвидени дейности в индивидуалния учебен план за целия срок на докторантурата и е преминала успешно през необходимата процедура за допускане до защита за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ съгласно Закона за висшето образование, Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за прилагането на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за развитие на академичния състав в Югозападен университет „Неофит Рилски“.

Обща характеристика на дисертационния труд

В дисертационния труд са разгледани теоретичните и практичните аспекти на слабо изследван проблем от областта на съвременната педагогическа и възрастова психология. Авторката разкрива психичните състояния, преживявания и реакции при жени, преживели спонтанен аборт. Дисертационният труд е в обем от 142 страници и се състои от увод, три глави заключение, приноси, литература, приложения. Използваната литература включва 124 заглавия, от които 17 заглавия на кирилица и 107 заглавия на латиница.

Актуалност и значимост на темата на изследването

Актуалността на изследваната проблематика е свързана с промяната на нагласите и на отношението на съвременните българи към жените,

преживели спонтанен аборт. Днес решението да станеш родител е обмислено и отговорно. С напредването на медицината, технологиите и психологията съвременната жена се стреми да избегне рисковете на бременността. Бременността е все по-контролирана от страна не само на жената, но и на мъжа. Двойките съобразяват броя на децата, които биха искали да имат с възможностите за тяхното отглеждане. Всичко това превръща създаването на дете в едно от най-важните решения, пред които се изправят двойките и засилва чувството на загуба и провал, ако бременността е неуспешна.

Теоретична аргументация на изследването

Неви Боджукова сполучливо съпоставя различни научни гледни точки, понятия и проблеми, свързани с психология на бременността. Тя показва своята сериозна теоретична подготовка в разработването на първа глава. В тази глава са представени данни от проучванията относно преживяванията на жените, претърпели спонтанен аборт. Авторката описва различни стратегии за справяне след травмиращото събитие при жените, в зависимост от тяхната интровертна или екстровертна насоченост. Посочени са и най-честите психо-емоционалните реакции на жени, които е трябвало да прекъснат бременността, заради открити фетални аномалии при плода. Авторката разглежда кои биологични и социални фактори могат да доведат до спонтанен аборт.

Съществено място е отделено на процеса на скърбене и особеностите на неговите етапи: шок, търсене и копнеж, дезориентация, реорганизация. Неви Боджукова използва теорията за стреса на Лазарус и типологията за личността на Карл Густав Юнг за обяснение на различни модели на поведение при жените, претърпели аборт. Тя посочва няколко успешни решения за преодоляване на процеса на скърбене: жената да излезе в подълга почивка, за да се потопи и изживее емоциите, предизвикани от загубата, жената да фокусира цялото си внимание върху бъдещето и следващата бременност, жената да насочи силите си върху съществуващите вече деца и грижите по тях.

Изследователска цел, задачи и процедура на изследването

Изследователската цел, задачи и процедура на изследването са прецизно определени във втора глава на дисертационния труд.

Авторката провежда пилотно изследване онлайн чрез кратка анонимна полуструктурирана анкета с отворени въпроси. Така участничките в анкетата отговарят максимално автентично, без да избират конкретен отговор или категория. Методът за обработка на получените резултати е вариант на концептуалния клъстерен анализ. В предварителното изследване доброволно са участвали 265 жени на възраст между 20 и 50 години, които са преживели един или повече спонтанни аборти. Проведеното пилотно изследване помага за формулирането на целта на основното изследване. В основното изследване е изследвана корелацията

между екстривертната и интравертна личност и изборът на копинг стратегия при жени, преживели спонтанен аборт. Проверено е и дали факторите възраст, образование и местоживеене оказват влияние върху избора на копинг стратегия?

Хипотези на дисертационното изследване

Хипотезите на изследването са точно, ясно и конкретно формулирани и много добре емпирично проверени. Те са разделени на 2 основни и 3 работни хипотези.

Основна хипотеза 1. Допускаме, че екстривертният тип личност ще е ориентиран към активни копинги стратегии.

Основна хипотеза 2. Допускаме, че интравертният тип личност ще е ориентиран към пасивни копинг стратегии.

Работните хипотези проверяват има ли статистически значими различия при избора на копинг стратегии в зависимост от факторите възраст, образование, място на живеене.

Методи на изследването

За целите на изследването са използвани подходящи психологически методики: тест на Айзенк, стандартизиран от Паспаланов и Щетински и самооценъчен въпросник за стратегии за справяне в трудни житейски ситуации на Карвър и Шеър, адаптиран и стандартизиран за България от Русинова-Христова и Карастоянов. Авторката е отчала деликатния и интимен характер на изследвания проблем и е спазила професионалните етични правила.

Обработка и интерпретация на резултатите от изследването

Всички резултати са обработени с помощта на софтуер СПСС. Използвани са методите хи квадратен тест на Пиърсън и корелационен анализ. Резултатите са обработени коректно, систематизирани са и са визуализирани чрез 11 таблици и 34 графики. Интерпретацията на резултатите е достоверно аргументирана. По-съществените изводи от изследването според мен са:

- жените екстраверти демонстрират по-силно предпочитание към стратегиите „активно справяне“ и „позитивно преосмисляне“, а жените интраверти предпочитат „въздържане“ и „поведенческа дезангажираност“;
- единствената статистически значима разлика спрямо фактора възраст е по отношение на копинг стратегията „търсене на емоционална подкрепа“;
- жените с висше образование са по-склонни да изберат стратегията „активно справяне“, а жените със средно образование стратегията „поведенческа дезангажираност“;

- спрямо фактора местоживеене разлика има само по отношение на стратегиите „обръщане към религията“ и „употреба на алкохол/наркотици;

Теоретичните и приложните постижения, постигнати в дисертационния труд, са популяризирани в научните публикации на Неви Боджукова.

Авторефератът представя ясно и достоверно съдържанието, структурата, научните достойнства и приносите на дисертационния труд.

В дисертационния труд не открих текстове, които да са плагиатствани от други автори и до мен не са достигнали сигнали за това. Всички текстове, които авторът е ползвал са цитирани коректно, като са спазени утвърдените стандарти.

Нямам критични бележки към дисертационния труд и автореферата към него.

Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

1. За първи път в българската психология е проведено научно изследване на психичното състояние на жени, преживели спонтанен аборт.
2. Извършено е авторско изследване сред 253 жени, преживели спонтанен аборт и са представени основните копинг стратегии, използвани за справяне с психичната травма.
3. Създадена е авторска полуструктурирана анкета за провеждане на пилотно изследване.
4. Резултатите от емпиричното изследване посочват ясно връзката между типът личност и изборът на копинг стратегии при жените, преживели спонтанен аборт, а също и етапите на страдание от загубата.
5. Разкрита е феноменологията на преживявания и емоции при жени, преживели спонтанен аборт.

В заключение – представеният дисертационен труд с автор Неви Ашимова Боджукова и заглавие „Тип личност и копинг стратегии при жени преживели спонтанен аборт“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“ е разработен научно аргументирано, структуриран е много добре, съдържанието е логически свързано. Постигнатите резултати могат да се използват в психологическата работа с жени за намаляване на страданието им, причинено от травмиращата загуба на неродено дете. Изразявам положителното си мнение и гласувам на Неви Ашимова Боджукова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор по психология“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“.

София, 25.05.2023 г.

Доц. д-р Петър Нешев

STANDPOINT

by Assoc. Prof., Doctor Petar Kirilov Neshev, Trakia University – Stara Zagora, elected as a member of the Scientific Jury under the procedure for the acquisition of the educational and scientific degree “Doctor” by Nevi Ashimova Bodjukova, according to Order No. 860/17.05.2023 of the Rector of Southwestern University “Neofit Rilski” and appointed to prepare on statement on the basis of Protocol No. 29/15.05.2023 y.

Subject: presented dissertation work on the topic “Personality type and coping strategies in women, who experienced miscarriage” for the award of the educational and scientific degree “doctor” in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, Professional direction 3.2. Psychology, doctoral program “Pedagogical and Age Psychology” with author Nevi Ashimova Bodjukova.

For the development of the standpoint, I was provided with a dissertation, an abstract, the candidate’s curriculum vitae, a list of publications. The documents show that Nevi Ashimova Bodjukova has successfully completed all the planned activities in the individual study plan for the entire duration of the doctoral studies and has successfully gone through the necessary procedure for admission of defense for the acquisition of the educational and scientific degree “doctor” in accordance with Law of Higher Education, the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations for the Implementation of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria and the Regulations on the Conditions and The regulations for the development of the academic staff at Southwestern University “Neofit Rilski”.

General characteristic of the dissertation work

The dissertation work examines the theoretical and practical aspects of a poorly researched problem in the field of modern pedagogical and age psychology. The author reveals the mental states, experiences and reactions of women, who have experienced a miscarriage. The dissertation work is 142 pages long and consists of an introduction, three chapters, conclusion, conclusions, literature, appendices. The literature used includes 124 titles, of which 17 are in Cyrillic and 107 are in Latin.

Actuality and relevance of the research topic

The topicality of the researched issue is related to the change in the attitudes and in the relation of modern Bulgarians to women, who have experienced a miscarriage. Today, the decision to become a parent is thoughtful and responsible. With the advancement of medicine, technology and psychology, the modern woman seeks to avoid the risks of pregnancy. Pregnancy is increasingly controlled not only by the woman, but also by the man. Couples consider the

number of children they would like to have with ability to raise them. All of this makes childbearing one of the most important decisions couples face and reinforces feelings of loss and failure if pregnancy is unsuccessful.

Theoretical argumentation of the study

Nevi Bodjukova successfully juxtaposes different scientific points of view, concepts and problems related to the psychology of pregnancy. She shows her serious theoretical training in the development of the first chapter. This chapter presents data from studies on the experiences of women, who have suffered a miscarriage. The author describes different coping strategies after the traumatic event in women, depending on their introverted or extroverted orientation. The most common psycho-emotional reactions of woman, who had to terminate the pregnancy due to detected fetal anomalies in the fetus are also indicated. The author examines which biological and social factors can lead to miscarriage.

A significant place is devoted to the grieving process and the characteristics of its stages: shock, search and longing, disorientation, reorganization. Nevi Bodjukova uses Lazarus' stress theory and Carl Gustav Jung's personality typology to explain different patterns of behavior in women, who have had an abortion. She points to several successful solutions for overcoming the grieving process: the woman goes on a longer vacation to immerse herself and experience the emotions caused by the loss, the woman focuses all her attention on the future and the next pregnancy, the woman directs her energies on already existing children and their care.

Research objective, tasks and procedure of the study

The research objective, tasks and procedure of the study are precisely defined in the second chapter of the dissertation work.

The author conducts the pilot study online through a short anonymous semi-structured survey with open questions. Thus, survey participants answer as authentically as possible without choosing a specific answer or category. The method for processing the obtained results is a variant of the conceptual cluster analysis. In the preliminary study, 265 women between ages of 20 and 50, who experienced one or more spontaneous abortions voluntarily participated. This pilot study conducted helps to formulate the purpose of the main study. The main study examined the correlation between extroverted and introverted personality and the choice of coping strategy in women, who experienced a miscarriage. It was also checked whether the factors, education and place of residence influence the choice of coping strategy?

Dissertation Research Hypotheses

The research hypotheses are precisely, clearly and concretely formulated and very well empirically verified. They are divided into 2 main and 3 working hypotheses.

Main hypothesis 1. We assume that the extroverted personality type will be oriented towards active coping strategies.

Main hypothesis 2. We assume that the introverted personality type will be oriented towards passive coping strategies.

The working hypotheses check whether there are statistically significant differences in the choice of coping strategies depending on the factors age, education, place of residence.

Research methods

For the purpose of the study, appropriate psychological methods were used: Eysenck's test, standardized by Paspalanov and Shchetinsky and self-assessment questionnaire for coping strategies in difficult life situations by Carver and Scheer, adapted and standardized for Bulgarian by Rusinova-Hristova and Karastoyanov. The author has taken into account the delicate and intimate nature of the researched problem and has followed the professional ethical rules.

Processing and interpretation of research results

All results were processed using SPSS software. Pearson's chi-square test and correlation analysis methods were used. The results are correctly processed, systematized and visualized through 11 tables and 34 graphs. The interpretation of the results is credibly argued. The more important conclusions of the study, in my opinion, are:

- female extroverts demonstrate a stronger preference for "active coping" and "positive reframing" strategies, and female introverts prefer "withholding" and "behavioral disengagement";
- the only statistically significant difference compared to the age factor is regarding the coping strategy "seeking emotional support";
- women with higher education are more likely to choose the "active coping" strategy, and women with secondary education the "behavioral disengagement" strategy;
- in relation to the factor place of residence, there is a difference only with regard to the strategies "turning to religion" and "use alcohol/drugs";

The theoretical and applied achievements achieved in the dissertation work are popularized in Nevi Bodjukova's scientific publications.

The abstract clearly and reliably presents the content, structure, scientific merits and contributions of the dissertation work.

In the dissertation work, I did not find texts that were plagiarized by other authors, and no signals of this have reached me. All the texts used by the author are quoted correctly, following the established standards.

I have no critical remarks about the dissertation work and the abstract to it.

Scientific and scientific-applied contributions of the dissertation work

1. For the first time in Bulgarian psychology, a scientific study of the mental state of women, who experienced a miscarriage was conducted.

2. An author's research was conducted among 253 women, who experienced a miscarriage and the main coping strategies used to deal with the psychological trauma are presented.
3. An author's semi-structured survey was created to conduct a pilot study.
4. The results of the empirical study clearly indicate the relationship between personality type and the choice of coping strategies in women, who have experienced a miscarriage, as well as the stages of suffering from the loss.
5. The phenomenology of experiences and emotions in women, who have experienced a miscarriage is revealed.

In conclusion – the presented dissertation work with author Nevi Ashimova Bodjukova and title “Personality type and coping strategies in women, who have experienced miscarriage” for the award of the educational and scientific degree “doctor” in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, Professional direction 3.2. Psychology, doctoral program “Pedagogical and Age Psychology” is scientifically argued, structured very well, the content is logically connected. The achieved results can be used in psychological work with women to reduce their suffering caused by the traumatic loss of an unborn child. I express my positive opinion and vote for Nevi Ashimova Bodjukova to be awarded the educational and scientific degree “Doctor of Psychology” in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, Professional direction 3.2. Psychology, doctoral program “Pedagogical and Age Psychology”.

Sofia, 25.05.2023 y.

Assoc. Prof. Dr. Petar Neshev